

УДК 37.378

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-64-74>

ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДУХОВНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТСТВА

О. П. Лучанінова

ORCID 0000-0001-8336-9273

У статті підкреслено, що сьогодні в суспільстві постала загальна проблема в масштабах держави – патріотизм її громадян, її нове звучання – дієвий патріотизм в умовах воєнного часу. Україні – самодостатня гармонійна нація в центрі Європи, яка за роки незалежності відчула смак свободи у багатьох речах: виборі роботи, мови, місця проживання, віросповідання, демократичних і конституційних засадах на виборах до вищих органів влади, мобільності у навчанні тощо. Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, бо кожне покоління повинно наново писати свою історію. Автор прагне у дні жорстокого протистояння ще раз оновити скрижалі історії, призначення людини в особистісному й державному векторі через такі випробовування.

Мета статті – охарактеризувати патріотизм як інтегруючу основу відродження духовних цінностей українського народу, поглибити витоки патріотизму, подати рефлексію щодо сили дієвого патріотизму студентства в умовах воєнного стану.

Методика. Автором було використано історичні джерела, соціологічне опитування студентів, аналіз, синтез, рефлексія.

Результати. Особистість як фактично втілена духовна індивідуальність, визначається у мудрості, діючи розумно-практично в поведінці та естетично-образно завершуючись у власних поглядах на життя. Така особистість не може не любити те, що вона захищає. Прийняття студентом іншої ідентичності в умовах воєнного часу потребує мужності й віри в себе, рідних, у свою справу.

Патріотизм через усвідомлену дієвість людей, і студентів зокрема, спонукає до конкретних вчинків, дій, справ. Люди не кричать про свої добрі справи, а чесно працюють заради допомоги ближнім, наближення перемоги.

Новизна. Автор показує інтегруючу основу патріотизму через відродження духовних цінностей українського народу, поглиблення витоків патріотизму, джерел вияву органічності народу, де патріотизм виступає результатом.

Практичне значення. Матеріал статті цікавий для викладачів суспільно-гуманітарних наук щодо еволюції поняття «нація», яке напряду пов'язано з патріотизмом, про витoki зародження патріотизму українського народу, дієвий патріотизм студентів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: патріотизм, дієвий патріотизм, студенти, воєнний стан, духовні цінності.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема патріотизму стоїть на перетині полів полідисциплінарного дослідження, де для вивчення складного явища використовуються різні наукові дисципліни, між якими наводяться мости взаємодії. Холістичний, а не аналітичний підхід як на світ, так і на проблему патріотизму зокрема стає нагальною потребою сучасної науки в умовах воєнного часу. До речі, патріотизм став інтернаціональним явищем у цей період розвитку не тільки європейської спільноти, а майже й всього людства. Сьогодні універсальна проблема щодо організації доступу до інформації про світ конкурує з дієвим патріотизмом українців, який став розповсюджуватися по світу. Силу патріотизму треба шукати в широкому контексті багатьох дисциплін, включаючи культурні та соціальні умови, враховувати середовище, в якому він виник.

Як не дивно, однією з таких дисциплін є археологія, яка дає нам багатий матеріал щодо розуміння органічної сили патріотизму народу як нації. Знищення пам'яток архітектури, які передавали органічність ходу історії, були матеріальним виявом сили народу з давніх часів. Треба було це знищити з пам'яті народу, щоб нащадки не знали й легше було їх перемогти. Як зазначає Юрій Липа (1953), «українці для Кремля як органічний народ», а денационалізація й асиміляція як ідеї духовного знищення, виношувалися ще в 20-30-х роках ХХ ст.

Історія розкриває нам органічність життя праукраїнського й українського народу: культура пшениці характеризує українську територію. На прапорі держави бачимо поле пшениці з трипільських часів під синім небом. Генеральна українська ідея – в цілісності, повторюваності традиції, це хліборобське коло культури, родинне коло на чолі з жінкою-матір'ю, громадський контроль над особистою моральністю, символ роду й родини, міти українців (кутя, дідух, материзна, понеділкування та ін.),

моральний консерватизм, мальовничій індивідуалізм (потяг до краси), схильність до організації громадських товариств на взаємній згоді й гідності їх членів (в артілі родина як зразок солідаризму українського типу), український готизм як служба без примусу заради кращого життя. Уважаємо, що тут треба шукати витоки нашого патріотизму, шляхетності воїнів наших на полі бою, коли ховають ворога свого в землю – це ж полюдськи. Патріотизм народився на теренах нашої праукраїнської землі, ментально передавався на підсвідомості через покоління, наповнюючи силою своїх патріотів у часи скрути. У публіцистиці наших днів можна знайти багато риторичних питань щодо доцільності, своєчасності, необхідності патріотизму. Настав час для вияву патріотизму в сучасному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Тема духовності й патріотизму народу, різних його верств є достатньо вивченою, їй присвячено праці багатьох педагогів-дослідників, істориків: виховний ідеал (О. Вишневський, М. Боришевський) національно-патріотичне виховання учнів (О. Сухомлинська, К. Чорна), моральне й духовне становлення й пробудження студентів (О. Лучанінова, Р. Сопівник, Г. Шевченко), програма патріотичного виховання (І. Бех, К. Чорна), духовно-моральне виховання студентів (Т. Солопова), духовний потенціал (Е. Помиткін), формування цінностей громадянського суспільства (С. Рашидов), механізм духовного розвитку особистості (О. Матвієнко, Ю. Сватко), духовна трансформація ліцеїстів (С. Сироїжко), виховання духовної культури студентів (М. Роганова), духовне вдосконалення студентів (С. Гуров), патріотичне виховання студентської молоді (О. Мельникова) та ін.

До 2014 року у суспільстві й освіті склалася думка, що криза відбувається в душах людей. Система колишніх духовних цінностей і орієнтирів була втрачена, а нові – поки не вироблені після розпаду СРСР. К. Ушинський писав, що немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби. Саме тому патріотизм як стійке духовне явище й політичний принцип може довго зберігатися в сплячому стані, якщо в країні мирне життя (Мельникова, 2012).

Г. Шевченко (2012) наголошує, що проблеми формування духовних цінностей, проблеми духовності як ціннісного утворення особистості, причини духовного зубожіння сучасної молоді, розробка довготривалої стратегії духовного розвитку сім'ї, дітей, шкільної та студентської молоді не розглядалися належним чином.

Цікавими є роздуми Ю. Сватко (2015) про особистість в межах нашої проблеми, в яких ми можемо знайти відповіді на витoki патріотизму в особистісному плані. У своїй праці Ю. Сватко доводить, що особистість як фактично втілена духовна індивідуальність, визначається у мудрості, діючи розумно-практично в поведінці та естетично-образно завершуючись у власних поглядах на життя. Така особистість, на думку вченого, не може не любити те, що вона вчинила розумно. Для особистості важливі добродетель, здоров'я, активність, батьківщина, рід, віра, надія, любов.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Сьогодні постає в суспільстві загальна проблема в масштабах держави – патріотизм її громадян. І тема не нова, але звучання її нове – дієвий патріотизм в умовах воєнного часу. Воєнні випробування випали на долю нашої держави, на долю українського народу. Доречним тут буде наголосити на українському націоналізмі. І мова не про те, що люди проживають на одній території. Ми самодостатня гармонійна нація в центрі Європи, яка за роки незалежності відчула смак свободи у багатьох речах: виборі роботи, мови, місця проживання, віросповідання, демократичних і конституційних засадах на виборах до вищих органів влади, мобільності у навчанні тощо. Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, які, маючи національну гордість, встали на захист демократичних підвалин держави, її сакральних цінностей, у центрі яких стоїть Людина як найвища цінність. Цікавою є думка професора J. V. S. Haldane, що кожне покоління повинно наново писати свою історію, бо нові події набирають ваги, а давні події треба розглядати по-новому (Липа, 1953). Прямо і відверто Ліна Костенко (1989) філософствує про патріотизм, через який доводиться страждати:

І що до того їм, що корчишся ти з болю?
Щоб так страждать за нього – чи ж вартий цей народ?
Але ж, але ж, але ж!.. Народ не вибирають.
І сам ти – тільки брунька у нього на гіллі.
Для нього і живуть. За нього і вмирають,
ох, не тому, що він – найкращий на землі!

У цих рядка і про любов до рідної землі, і патріотизм, і хоробрий дух митця, вміння протистояти і боротись. Відчувати себе часточкою, брунькою на народному гіллі – це щастя для справжнього патріота (*Історичне минуле у творчості Ліни Костенко*). Історія дає корисні уроки пам'яті з глибини віків: на своїй землі живемо (книга Велеса), свою землю

захищаємо (сила трипільської культури). Можливо, сьогодні, у дні жорстокого протистояння, ми ще раз через такі випробовування оновлюємо скрижалі своєї історії, своє призначення в особистісному й державному векторі життя.

Мета статті – охарактеризувати патріотизм як інтегруючу основу відродження духовних цінностей українського народу, поглибити витoki патріотизму, здійснити рефлексію щодо сили дієвого патріотизму студентства в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. За результатами всеукраїнського соціологічного дослідження, проведеного бібліотечними фахівцями 2012 року «Патріотизм в розумінні студентської молоді», відсоток патріотизму не був високим і пов'язувався молоддю з національною ідеєю, пам'яттю минулого, верховенством права, статусом української мови тощо. В умовах воєнного часу студенти однозначно обирають позицію захисту держави, відповідальності за її незалежність (*Патріотизм у розумінні сучасної молоді*).

Духовність і сила нашого народу розпочинається з морських і річкових шляхів, які були комунікаційними артеріями, ними передавалася наша історія, знання, культура (з часів трипільської культури дійшов до нас гуртовий порядок українського солідаризму).

Цікавою є еволюція поняття «нація» з часів середньовічного університету – від студентської спільноти за мовними ознаками або за ознаками місцевості, потім як групи під час дискусій, до якої входили представники церковної або світської верхівки влади, що давало їм «елітний» статус поза межами соборних дискусій. В Україні позбутися елітарності нації сприяв Т. Шевченко своїм посланням «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...», хоч націоналізм довго ще сприймався за ознакою місцевості (Рябчук).

Л. Єршова (2015), досліджуючи трансформацію виховного ідеалу в Україні, підводить нас до розуміння того, що ментально український патріотизм сформувався з воїна-захисника прадавніх часів, чистоти помислів і мудрості монахів Києво-Печерської лаври, ідей «сродної праці» Г. Сковороди, кордоцентризму П. Юркевича, виховання громадянина й сина вітчизни в народних училищах, світського патріотизму в ідеях К. Ушинського («син держави»), з концептів українського виховного ідеалу у працях Б. Грінченка, О. Духновича, М. Максимовича та ін. (освіченість, гідність, єднання з родом); з опозиційного напрямку М. Грушевського, С. Русової – виховання громадян української держави.

Ще в 2013-2017 роках українці сприймали себе часто за цією ознакою, але 2022 рік розставив крапки – люди сприймають Україну як націю, в етнічному сенсі чи громадянському. І таким людям є що захищати, бо генетично людина захищає свою землю (місцевість), а політично вона в собі до себе доросла, і почуття патріотизму виступає як показник духовності як особистості, так і народу. Патріотизм в людині накопичується роками на підсвідомості через відтворення патріотичного почуття та повсякденні ритуали і практики: вболівання за свою команду у футболі чи на Євробаченні, створення екологічних стежок або музеїв під небом з метою зберегти оту ознаку за місцевістю і т.п.

Культура патріотизму формується з дитинства: з поваги до національних символів (Герб, Прапор, Гімн України) та прав людини, розуміння й толерантності до культури й цінностей людей іншої культури.

Патріотизм – одна із якостей людського характеру – в українській історії пройшов всі етапи еволюції становлення на підсвідомості людини як громадянина: від участі у громадсько-політичному житті країни, розумінні рівності усіх перед законом до готовності захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Здається, ще вчора українці сповна відчували прихильність до тих місць, де народилися і виросли; шанобливе ставлення до своєї мови; турботу й усвідомлення обов'язку перед Батьківщиною, гордість за соціальні, економічні, політичні та культурні досягнення своєї країни; гордість за символи держави, історичне минуле Батьківщини, свого народу, його звичаїв і традицій. Ще донедавна точилися суперечки про кількість державних мов, українських шкіл, щодо мови спілкування, й головне – дух патріотизму, гідність й інші питання державності в політичній площині. Сьогодні все відійшло на другий план. Війна як криза і катарсис, біль і ментальний вибух патріотизму. Ми бачимо приклади дієвого патріотизму щодня. Справжній патріот завжди людина дії. Він буде разом зі своїм народом і в щасливі хвилини, й коли його народ у біді. Складовими дієвого патріотизму є переконання, відповідальність, безмежна віра, любов до мови й дієвість.

З боку держави й кожного закладу вищої освіти запроваджена була система патріотичного виховання, яка передбачає формування і розвиток соціально значимих цінностей: громадянськості та патріотизму в освітньому процесі; масову патріотичну роботу закладу, організацій, місцевих органів тощо.

2014 рік дав поштовх до дієвого патріотизму після трагедії зі студентами, школярами, просто молоддю на Майдані. Ми тримаємося своєю органічністю й постійною боротьбою за незалежність. Інші нації й

народи приходять в історію й зникають, бо народ не приготований до боротьби. Нам випала доля своїм патріотизмом боронити ще й всю Європу. Патріотизм став необхідністю для держави, особистості й суспільства: діти, що підрастають, стають національно свідомими громадянами – патріотами, здатними встати на захист держави; особистість своєю діяльністю любов'ю до Вітчизни прагне самореалізації й певної індивідуальності; суспільство зацікавлене в тому, щоб цей саморозвиток відбувався на моральних основах (Бех, Чорна, 2015).

Після першого місяця війни ми провели соціальне опитування студентів (114 осіб), поставивши наступні питання:

«Як проходить ваш вільний час в умовах нападу на країну?» Найбільший відсоток мали варіанти про допомогу рідним та близьким (59%), корисні справи (53%).

«Де ви бачите себе у ці дні?» – відповіді студентів: на заняттях онлайн (47%), на роботі (35%), волонтером (34%), у теробороні (13%). Студенти, судячи з відповідей, проходять школу духовного становлення в дії. Молоді люди знайшли своє поле діяльності, де вони будуть більше корисними, ніж на фронті. Тут, у тилу, теж фронт, де можна воювати знаннями, вміннями з мирних професій, підтримувати рідних. Це свідчить, що багато з них вирішило для себе питання ідентичності. Звичний режим дня, сфера діяльності змінилися, тоді що і як студент може робити в цих умовах. Для студента прийняття іншої ідентичності в умовах воєнного часу потребує мужності й віри в себе, рідних, у свою справу.

«Які надії покладає на вас держава сьогодні?» Пріоритетними є відповіді: чекає на справжнього патріота (34%), на професіонала-фахівця, який буде брати участь у відбудові країни (64%), на волонтерство (40%), активну життєву позицію (43%). Студенти, знаходячись в умовах відносної безпеки, правильно розуміють своє місце, активно беруть участь у навчанні, яке стало для них складовою їхнього життя, продовженням процесу пізнання і стабілізацією емоційного стану. А у вільний від навчання час (часто взявши академвідпустку) багато студентів перебуває в теробороні, добровольцями на фронті, є волонтерами (Лучанінова, 2022).

Відповідальне ставлення людини до роботи з роками не змінюється, а кристалізується, стає більш концентрованим, відсівається другорядне. Патріотизм студентів проявляється в позитивній конгруентності, їхня поведінка стає адекватною обставинам. Молоді люди знаходять в собі нові можливості, реалізувати себе в інших сферах. Відомо десятки прикладів дієвого патріотизму студентів і випускників: збирання грошей на тепловізори, транспортування бронешитів, їжі швидкого приготування, ліків на фронт; для переселенців – це пошуки житла, збирання речей

першої необхідності, ліків для хворих цукровим діабетом, розміщення врятованих тварин і багато іншого. Патріотизм проявляється у причетності до всіх справ, подій, бо кожний українець корисний на своєму місці, де він уже професіонал. Як бачимо, патріотизм через усвідомлену дієвість людей, і студентів зокрема, спонукає до конкретних вчинків, дій, справ. Люди не кричать про свої добрі справи, а чесно працюють заради допомоги ближнім, наближення перемоги.

Треба зазначити, що на державному рівні вчасно була розроблена Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, яку було спрямовано в усі заклади освіти. На тлі проявів булінгу, негативного впливу ЗМІ, реклами про псевдокультурні цінності, подій на сході країни здавалося, що патріотизм ніяк не виявляється в реальності. Але за роки незалежності українці зрозуміли, що патріотизм – це гідність людини, яку вони відчують у душі, це свобода в усіх проявах життєдіяльності. І коли українців прийшли визволяти від свободи, зневаживши їхні конституційні права, мову, культуру, духовно-моральні цінності, напавши на країну, в серцях прокинувся патріотизм, і люди стали показувати його силу, бо на своїй землі живуть. Люди здатні на великі вчинки в ім'я рідних, близьких, держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, патріотизм – це інтегруюча основа відродження духовних цінностей українського народу, і завдяки патріотизму духовне становлення студентів в умовах воєнного стану відбувається природньо, через великі й малі корисні справи, вчинки, активність у суспільному житті, усвідомлення причетності до України. У цьому неповторність українців як нації, органічна цілісність і сила народу, яка у нашій свідомості з давніх-давен.

За ці місяці спротиву України ворогові студенти сформували в собі найкращі звички та якості: любов до ближнього, відповідальність, жертвовність, милосердя – найбільш сильні, глибинно ментальні цінності нації (Лучанінова, 2022). Це свідчить не тільки про успішний процес духовного становлення студентської молоді в умовах воєнного стану, а й прояви дієвого патріотизму, який не прищепити ніякою теорією. Важливою є думка, що у світлі виховання освіта постає як інструмент педагогіки, формування чеснот в особистості. Тільки морально вихована й духовно сильна особистість здатна до захисту гідності й незалежності держави. Разом із тим людина завжди стоїть перед вибором: все залежить від рівня вихованості, духовності, моральних цінностей. Попереду ще багато роботи викладачам і вчителям щодо розвитку механізмів особистісного зростання студентів, бо після перемоги буде період економічного становлення країни, де теж будуть потрібні професіонали й лідери-особистості.

Уважаємо, що до перспектив дослідження цієї проблеми належать проблеми виявлення психічного, емоційного стану викладачів і студентів, адже будь-які прояви людської душі дзеркальні.

Література

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук*. Івано-Франківськ, 2015. № 12-13. С. 27-37.
2. Єршова Людмила. Трансформація виховного ідеалу в Україні (XIX – початок XX століття). Київський, Одеський, Харківський навчальні округи: Монографія. Житомир : Вид. Євенок О. О., 2015. 642 с.
3. Історичне минуле у творчості Ліни Костенко. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=7522> (дата звернення: 12.08.2022)
4. Липа Ю. Призначення України. Українська книгарня «Говерля»: Нью Йорк, Америка, 1953. 314 с.
5. Лучанінова О.П. Роль адаптивно-рефлексійних практик в освітньому процесі закладів вищої освіти України у воєнний час. *Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн.* (категорія «Б»), 2022. № 3 (204). С. 52-59. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-52-59](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-52-59).
6. Мельникова О. В. Проблеми патріотичного виховання сучасної молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2012. №2 (49). С. 85-89.
7. Патріотизм у розумінні сучасної молоді. URL: https://vinobu.vn.ua/?page_id=1399 (дата звернення: 10.08.2022)
8. Рябчук М. Три есеї про ідентичність. Лексикон націоналіста та інші есеї. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/try-eseyi-pro-identychnist-uryvok-iz-knygy-mykoly-gyabcuka-leksykon-nacionalista-ta-insi-eseyi> (дата звернення: 15.08.2022)
9. Сватко Ю. І. Наприкінці Світу Людини: духовність, цінності, компетенції, освіта. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2015. № 3. С. 174-197.
10. Шевченко Г. П. Проблеми духовності людини XXI століття. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2012. № 5 (52). С. 241-250.

References

1. Bekh, I., Chorna, K. (2015). Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Program of Ukrainian patriotic education of children and school youth]. *Hirska shkola. Ukrainskykh Karpat. Naukove fakhove vydannia z pedahohichnykh nauk*. 12-13. S. 27-37 (ukr).
2. Yershova, L. (2015). Transformatsiia vykhovnoho idealu v Ukraini (XIX – pochatok XX stolittia) [Transformation of the educational ideal in Ukraine (19th - early 20th centuries)]. Kyivskiy, Odeskiy, Kharkivskiy navchalni okruhy : Monohrafiia. Zhytomyr : Vyd. Yevenok O. O. (ukr).

3. Istorychne mynule u tvorchosti Liny Kostenko [The historical past in the work of Lina Kostenko]. Retrieved from: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=7522> (date of appeal: 12.08.2022) (ukr).
4. Лыпа, Ю. (1953). Pryznachennia Ukrainy [Mission of Ukraine]. Ukrainka knyhamnii «Hoverlia». Niu York, Ameryka (ukr).
5. Luchaninova, O. P. (2022). Rol adaptivno-refleksiinykh praktyk v osvithomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy u voiennyi chas [The role of adaptive and reflective practices in the educational process of higher education institutions of Ukraine during the war]. *Imidzh suchasnoho pedahoha : elektron. nauk. fakh. zhurn.* (katehoriia «B»). 3 (204). S. 52-59. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-52-59](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-52-59) (ukr).
6. Melnykova, O.V. (2012). Problemy patriotychnoho vykhovannia suchasnoi molodi [Problems of patriotic education of modern youth]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka.* 2 (49). S. 85-89 (ukr).
7. Patriotyzm u rozuminni suchasnoi molodi [Patriotism in the understanding of the modern youth]. Retrieved from: https://vinobu.vn.ua/?page_id=1399 (date of appeal: 10.08.2022) (ukr).
8. Riabchuk, M. Try esei pro identychnist. Leksykon natsionalista ta inshi esei [Three essays on identity. Lexicon of a nationalist and other essays]. Retrieved from: <https://starylev.com.ua/blogs/try-eseyi-pro-identychnist-uryvok-iz-knygy-mykoly-ryabcuka-leksykon-natsionalista-ta-insi-eseyi> (date of appeal: 15.08.2022) (ukr).
9. Svatko, Yu. I. (2015). Naprykynsi Svit Luudy: dukhovnist, tsinnosti, kompetentsii, osvita [At the End of the World of Man: spirituality, values, competencies, Education]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka.* 3. S. 174-197 (ukr).
10. Shevchenko, G. P. (2012). Problemy dukhovnosti luudy XXI stolittia [Problems of human spirituality of the 21st century]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka.* 5 (52). S. 241-250 (ukr).

PATRIOTISM IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW: SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS

O. P. Luchaninova

The article emphasizes that today there is a general problem in society at the scale of the state, namely, the patriotism of its citizens, its new sound – effective patriotism in wartime conditions. Ukrainians are a self-sufficient, harmonious nation in the center of Europe, which during the years of independence felt the taste of freedom in many things: choice of work, language, place of residence, religion, democratic and constitutional principles in elections to higher authorities, mobility in education, etc. There are many components of patriotism, but in Ukraine, in wartime conditions, a patriot has reached spiritual heights. And the strong side clearly stood out – the effective patriotism of ordinary people, because each generation must rewrite its history. The author aspires in the days of brutal confrontation to once again update the tablets of history, the mission of a person in the personal and state vector through such tests.

The purpose of the article is to characterize patriotism as an integrating basis for the revival of the spiritual values of the Ukrainian people, to deepen the origins of patriotism, and to present a reflection on the power of effective student patriotism in the conditions of martial law.

Method. The author used historical sources, a sociological survey of students, analysis, synthesis, and reflection.

The results. Personality as an actually embodied spiritual individuality is defined in wisdom, acting rationally-practically in behavior and culminating aesthetically-figuratively in one's own views on life. Such a personality cannot help but love what he/she protects. A student's acceptance of a different identity in wartime conditions requires courage and faith in oneself, relatives, and one's actions.

Patriotism, due to the perceived effectiveness of people, and students, in particular, prompts them to specific actions and deeds. People do not shout about their good deeds but honestly work for the sake of helping others, bringing victory closer.

Novelty. The author shows the integrating basis of patriotism through the revival of the spiritual values of the Ukrainian people, the deepening of the origins of patriotism, and the sources of manifestation of the organic nature of the people, where patriotism is the result.

Practical meaning. The material of the article is interesting for teachers of social sciences and humanities regarding the evolution of the concept of "nation", which is directly related to patriotism, the origins of the patriotism of the Ukrainian people, effective patriotism of students in the conditions of martial law.

Key words: *patriotism, effective patriotism, students, martial law, spiritual values.*

Лучанинова Ольга Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інженерної педагогіки Українського державного університету науки і технологій (ННІ «Інститут промислових і бізнес технологій») (м. Дніпро, Україна). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Luchaninova Olha Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Engineering Pedagogy Ukrainian State University of Science and Technology (Educational and Scientific Institute «Institute of Industrial and Business Technologies») (Dnipro, Ukraine). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com